

and their application in the modern information environment can ensure the stability and resistance of the information space to disinformation. However, it is worth remembering that no approach is universal, and the effectiveness of economic mechanisms may depend on many factors, and in particular on market dynamics. Additional research in this direction can be aimed at studying the effectiveness of economic mechanisms in different contexts, interaction with other mechanisms and technological solutions, as well as the impact of misinformation on different social and cultural groups. These studies can make a significant contribution to the development of mechanisms for countering disinformation and stabilizing the media environment in the modern information environment.

Keywords: disinformation; economic mechanisms; fact checking; market mechanisms; technologies; media regulation; media literacy.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2023

УДК 339.9:338.246.88]:001.891
JEL Classification F29, H56, O20
DOI 10.33111/ sedu.2023.52.016.037

Лігоненко Лариса Олександрівна*
Андрійчук Василь Анатолійович**

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ В ЕКОНОМІЧНОМУ КОНТЕКСТІ: АНАЛІЗ СВІТОВИХ ТРЕНДІВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація. У роботі досліджено тренди наукової публікаційної активності за ключовими словами "резильєнтість", "економічна резильєнтість", "організаційна резильєнтість" та "резильєнтість бізнесу". Дослідження проведено за допомогою бібліометричного аналізу на основі даних наукометричної бази SCOPUS та аналізу ключових слів із використанням програмного засобу VOSviewer. Встановлено центри та фахівців, що займаються даною проблематикою. Виявлено найбільш вживані ключові слова, проведена оцінка, візуалізовано взаємозв'язки використаних ключових слів. Охарактеризовано наявні кластери наукових досліджень та оцінено

* **Лігоненко Лариса Олександрівна** — доктор економічних наук, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (м. Київ, Україна), ORCID 0000-0001-5597-5487, Larisa.ligonenko@kneu.edu.ua

** **Андрійчук Василь Анатолійович** — аспірант, кафедри бізнес-економіки та підприємництва, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (м. Київ, Україна), ORCID 0009-0006-8624-9836, andriychukvas@gmail.com

перспективи розвитку подальших досліджень проблематики резильєнтності в економічному контексті. Особливий інтерес для дослідників можуть становити результати узагальнення досвіду та інструментарію резильєнтності, який набуто українськими підприємствами й організаціями, українською економікою і суспільством в цілому під час російсько-української війни. Зроблено висновок, що в умовах VANI-світу підходи до забезпечення резильєнтності діяльності підприємств та організацій мають докорінно змінитися, спираючись на набутий досвід та інтегруючи як вже апробований, так й інноваційний інструментарій цього напрямку управління, який має стати пріоритетним.

Ключові слова: резильєнтність; економічна резильєнтність; організаційна резильєнтність; резильєнтність бізнесу; підприємство; економічні дослідження; бібліометрія; SCOPUS; VOSviewer.

Вступ. Останнім часом у науковій літературі процес сприйняття, адаптації та відновлення до попереднього стану під час кризових ситуацій соціоекономічних систем різного характеру і рівня складності використовують термін "життєздатність / життєстійкість", або англійський синонім "резильєнтність". У перекладі з англійської *resilience* — стійкість, пружність, еластичність. Запозичений з біології, даний термін характеризує реакцію будь-яких живих істот на негативний зовнішній і внутрішній її на них. Феномен резилієнсу досліджується у багатьох сферах – у психології, медицині, фізиці, IT-галузі, політиці, економіці та ін.

Дослідження резильєнтності соціоекономічних систем мікрорівня (підприємств, організацій, людських колективів) висвітлюються в значній кількості праць зарубіжних науковців, які займалися і займаються вивченням та розробкою інноваційних антикризових заходів, а також вітчизняних науковців, які нещодавно приєдналися до вивчення досліджуваної проблематики.

Так, український науковець Т. В. Воронько-Невіднич акцентує увагу на актуальності концепції резильєнтності підприємств у період післявоєнного відродження, яка має передбачати активні заходи з пошуку механізмів пом'якшення та нівелювання для вітчизняної економіки втрат від військових дій [1].

Досліджуючи резильєнтність вищої національної освіти в середньо- і довгостроковій перспективах, Н. І. Холявко вважає основною умовою її формування — налагодження співробітництва вітчизняних університетів з підприємствами, органами державної влади, громадськими організаціями [2].

С. І. Пирожков вважає, що економіка як базис цивілізаційної суб'єктності країни є найважливішим елементом стратегії національної резильєнтності та закликає до проведення аналізу зовнішньо- і внутрішньоекономічного середовища України на предмет наявності викликів і загроз, окреслення найбільш реальних шляхів відповіді на них [3].

В. А. Кий розглядає резилієнс на мікроекономічному рівні та визнає, що управління життєстійкістю підприємств є надзвичайно актуальним у практичному аспекті, однак залишається теоретично і методологічно неопрацьованим й являє недостатньо узгоджену комбінацію підходів, сформованих іншими науковими напрямами [4].

Зарубіжні науковці мають більший досвід у дослідженні резильєнтності. А. Левін (A. Lewin) зазначає, що резильєнтність охоплює численні та суперечливі теми. Її можна розглядати як "парасольковий" конструкт — "широке поняття або ідею, що вільно використовується для охоплення і пояснення набору різноманітних явищ" [5].

У працях Дж. Гіттель (Jody Gittel), Пел (Pal), М. Тайр (M. Tyre), Вейк (Weick) Дж. Орліковскі (J. Orlikowski) вказують практичний позитивний вплив ресурсів на резильєнтність організацій і на практиці підтверджують, що кризові явища виступають вікнами можливостей набуття досвіду, але не обов'язково цей досвід може бути засвоєним підприємством у процесі резильєнтності [6].

Дослідження С. Дучек (Stephanie Duchek), яка працює в Інституті промислового інжинірингу імені Фраунгофера (IAO, м. Штутгарт, Німеччина) зосереджена на резильєнтності організацій, управлінні інноваціями та процесами змін. Спираючись на попередній науковий досвід та досвід інших дисциплін (психології, фізики, медицини та інших наук), авторка ґрунтовно пояснює, що резильєнтність дозволяє підприємствам протистояти стресам, постійно впроваджувати інновації та швидко адаптуватися до змін. Однак потрібно більше знань про те, як працює організаційна стійкість і як її можна розвивати та досліджувати для створення міцного теоретичного фундаменту резильєнтності [7].

Отже, процеси резильєнсу, механізми та інструменти забезпечення резильєнтності розглядаються на різних рівнях і у контексті різних завдань. Проте як вітчизняні, так і іноземні вчені вважають актуальним поглиблення знань про резильєнтність, зокрема в економічному аспекті використання досліджуваного терміна.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення трендів наукових розвідок із проблематики резильєнтності з використанням різних термінів, які ідентифікують різні царини досліджень (резильєнтність економічна, організаційна, бізнесу) за допомогою методів бібліометрії та програми VOSviewer, а також виокремлення напрямів наукового пошуку на основі аналізу ключових слів і зв'язків між ними у межах даної проблематики. Інформаційну базу дослідження складають наукові публікації, проіндексовані у наукометричній базі Scopus.

Аналіз наукових публікацій, присвячених феномену резильєнтності, проведений за допомогою методів бібліометричного аналізу [8].

Бібліометричний аналіз, як відомо, дозволяє з даної проблематики: виявити провідні центри та фахівців, наукові журнали, які займаються і публікують результати дослідження з цієї проблематики; оцінити динаміку наукової продуктивності (публікаційної активності); ідентифікувати галузі знань, в межах яких вивчається наукове поняття; провести рейтингування країн, дослідників, спонсорів таких досліджень. Крім того, метою бібліографічного аналізу є виявлення тенденцій розвитку певної предметної сфери, демонстрація актуальності певної проблеми або об'єкта дослідження, сучасні аспекти та методів їх вивчення. Практична реалізація останнього завдання потребує застосування не лише пошукових алгоритмів у базі наукових публікацій (Scopus.com, опції Search та Analyze results), проведення динамічного та структурного аналізу наявних публікацій, а й використання математичних і статистичних методів вивчення потоків наукових

публікацій із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення аналізу ключових слів і мережевих зв'язків, а саме VOSviewer.

Результати. Загальна кількість наукових праць, опублікованих у наукометричній базі SCOPUS (<https://www.scopus.com>), демонструє систематичних інтерес наукового товариства до проблематики нової економіки. Проведення пошукового запиту TITLE-ABS-KEY (*resilience*) виявило 169 413 документів, у назві або ключових словах яких, починаючи з 1851 р., зустрічається термін "резильєнтність" (дата звернення 25.06.2023).

Як видно з рис. 1 і табл. 1, з 1975 по 2022 рр. динаміка щорічної кількості опублікованих і проіндексованих наукових статей є стабільно зростаючою, що пояснюється затребуваністю й актуальністю вивчення феномену та процесу резильєнтності в умовах посилення ризикованості та турбулентності зовнішнього середовища життєдіяльності як окремих індивідів, так і соціоекономічних систем. Зростання інтересу до вивчення цієї проблематики збігається з переходом після 1980 р. від концепції SPOD-світу (Steady — стійкий, Predictable — передбачуваний, Ordinary — простий, Definite — певний) до концепції VUCA-світу (Volatility — мінливість, Uncertainty — невизначеність, Complexity — комплексність, Ambiguity — неоднозначність) і подальшою трансформацією після 2020 р. у BANI-світ (Brittle — крихкий, Anxious — тривожний, Nonlinear — нелінійний, Incomprehensible — незрозумілий/незбагнений) [9].

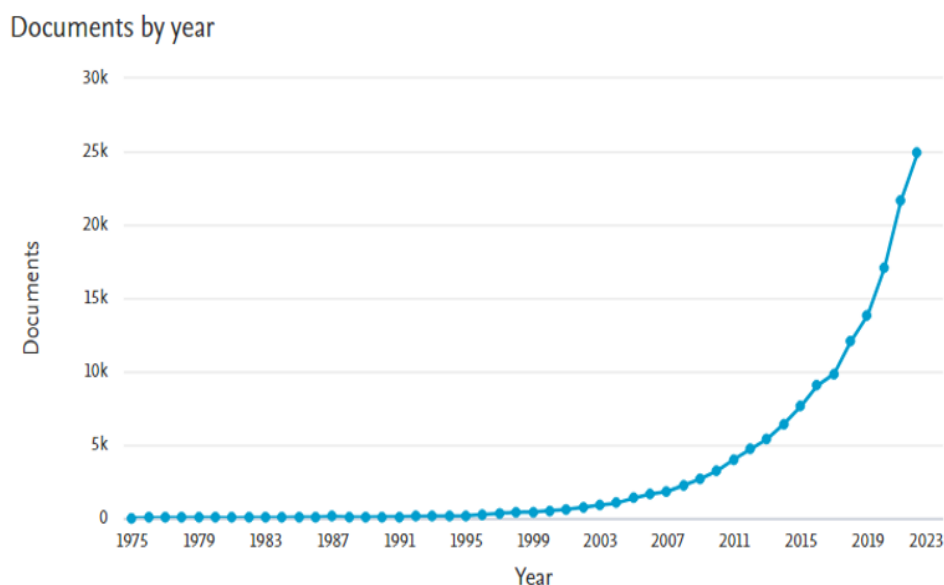

Рисунок 1 — Динаміка наукових праць за запитом "резильєнтність"

Джерело: побудовано авторами за даними VOSviewer.

Таблиця 1

ДИНАМІКА ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ЗАПИТОМ "РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ"

\	Кількість документів	% зміни до попереднього року
2022	24 939	115
2021	21 695	127
2020	17 064	123
2019	13 850	115
2018	12 084	122
2017	9868	109
2016	9063	119
2015	7648	119
2014	6454	119
2013	5434	115
2012	4725	117
2011	4035	124
2010	3252	121
Разом	140 411	—

Джерело: складено авторами.

Як видно з рис. 2, найбільше статей по терміну "резильєнтність" вивчають соціальні науки (14,0 %), науки про навколишнє середовище (11,0 %), інженерія (10,9 %), медицина (10,3 %) та інші науки із часткою 3–7 %.

Documents by subject area

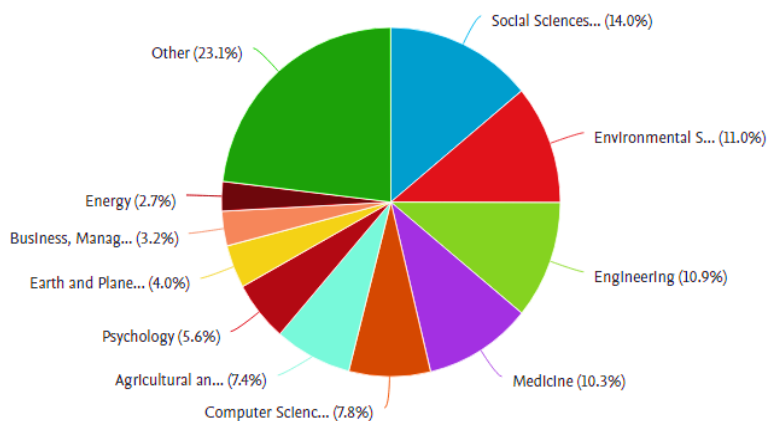

Рисунок 2 — Наукові галузі вивчення резильєнтності

Джерело: побудовано авторами за даними VOSviewer.

З метою зосередження уваги саме на економічному контексті дослідження (тобто використання даного терміна для ідентифікації процесу та наслідків резильєнсу в економічних системах) проведено кілька уточнюючих пошукових запитів — TITLE-ABS-KEY: "economic resilience" (резильєнтність економіки, тобто макроекономічних систем); "organizational resilience" (резильєнтність організацій будь-якого типу); "business resilience" (резильєнтність бізнес-структур).

Аналіз отриманих результатів доводить, що кількість публікацій, присвячених дослідженню феномену резильєнтності в соціоекономічних системах різного рівня, є достатньо великою і стабільно зростаючою. Найбільшого поширення набуло словосполучення "організаційна резильєнтність", яке зустрічається в 1343 працях. Термін "економічна резильєнтність" виявлено у назві і ключових словах 1062 праць. Словосполучення "резильєнтність бізнесу" введено в науковий оборот пізніше (порівняно з іншими) — тільки з 2018 р. і поки що представлено лише в 287 працях. Динаміку кількості публікацій з використанням цих ключових слів подано на рис. 3 і в табл. 2.

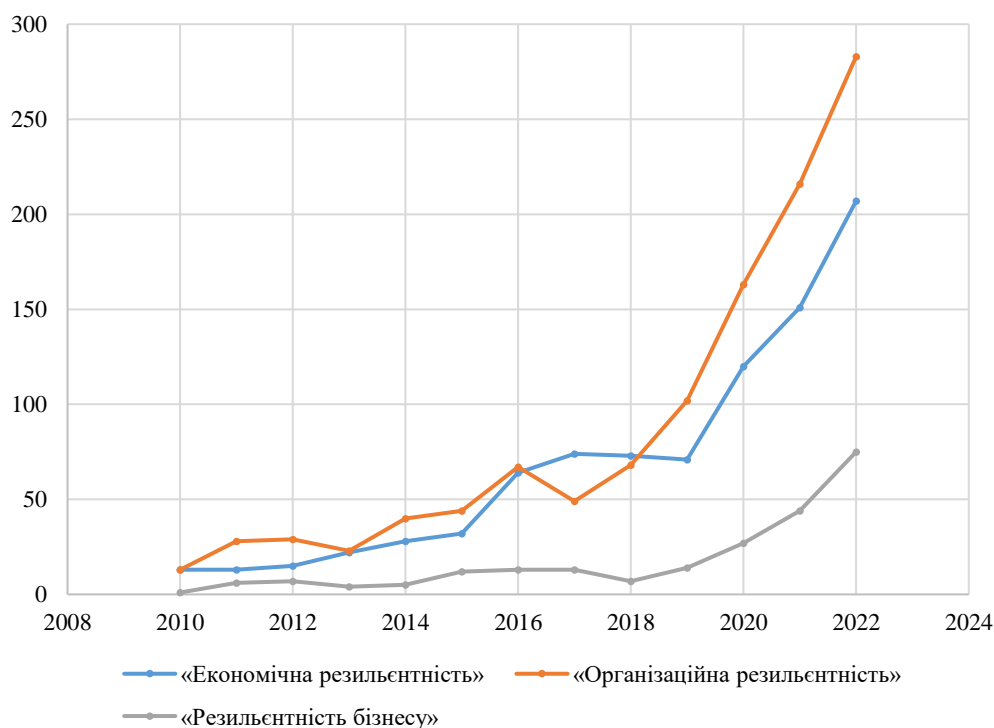

Рисунок 3 — Динаміка наукових публікацій з використанням терміну "резильєнтність" в економічному контексті

Джерело: побудовано авторами за даними VOSviewer.

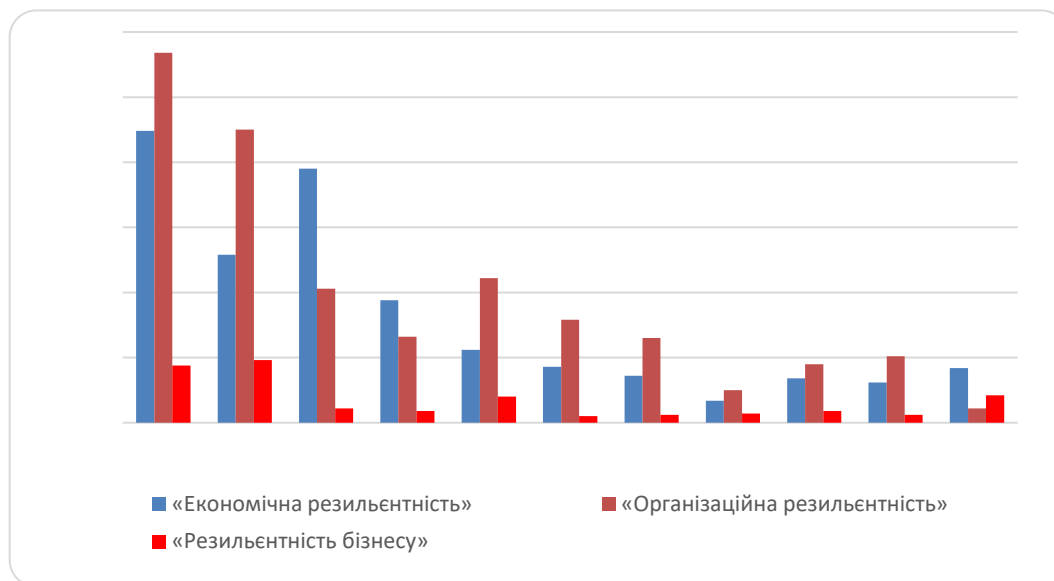
Таблиця 2

**ДИНАМІКА ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ
З ПРОБЛЕМАТИКИ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В ЕКОНОМІЧНОМУ КОНТЕКСТІ**

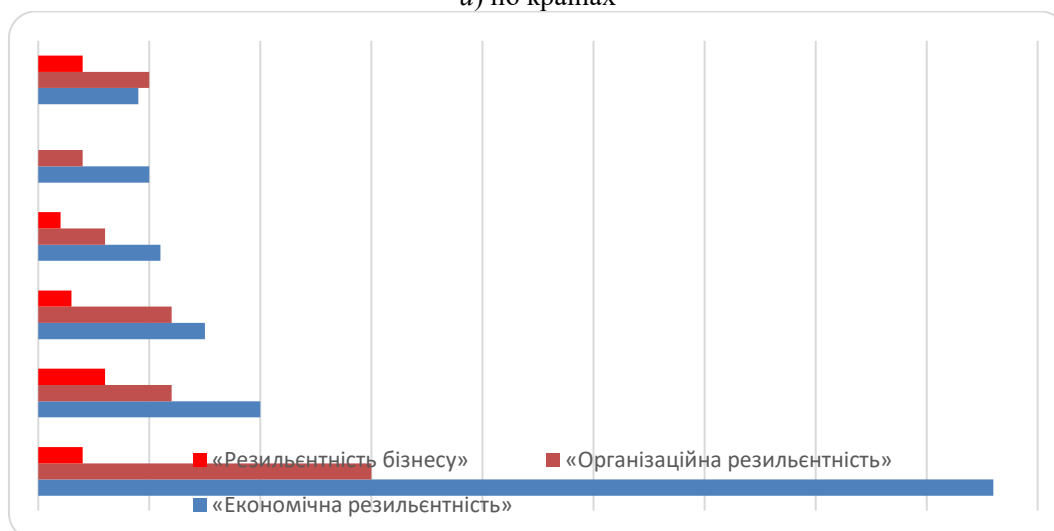
Рік	"Економічна резильєнтність"	"Організаційна резильєнтність"	"Резильєнтність бізнесу"
2022	207	283	75
2021	151	216	44
2020	120	163	27
2019	71	102	14
2018	73	68	7
2017	74	49	13
2016	64	67	13
2015	32	44	12
2014	28	40	5
2013	22	23	4
2012	15	29	7
2011	13	28	6
2010	13	13	1
Інші роки	179	218	59
Усього статей	1062	1343	287

Джерело: складено авторами.

Детальнішу аналітику наукових публікацій з досліджуваними термінами (країни, дослідні центри, автори) подано на рис. 4–7.

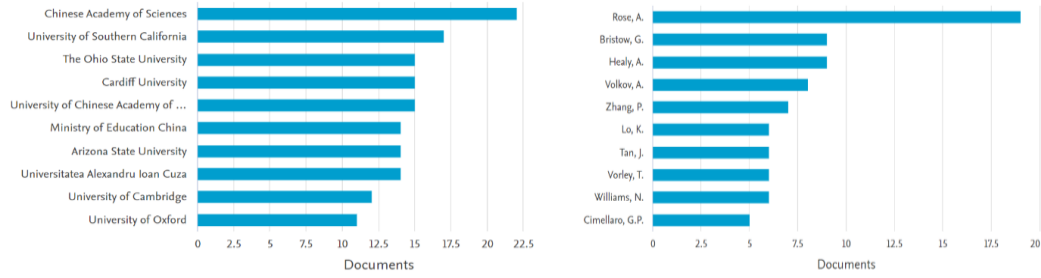
а) по країнах

б) по спонсорах

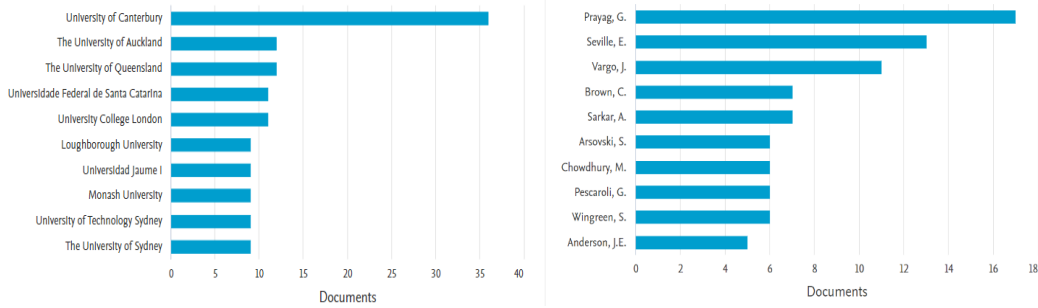
Рисунок 4 — Динаміка наукових публікацій з використанням терміна "резильєнтність" в економічному контексті по країнах (а) і спонсорах (б)

Джерело: побудовано авторами.

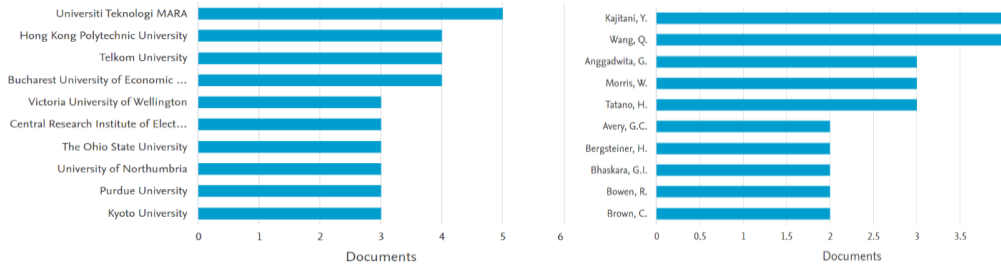
а) по дослідних центрах б) по авторах
 Рисунок 5 — Динаміка публікацій за запитом "Economic resilience"
 по дослідних центрах (а) і авторах (б)

Джерело: побудовано авторами.

а) по дослідних центрах б) по авторах
 Рисунок 6 — Динаміка публікацій за запитом "Organizational resilience"
 по дослідних центрах (а) та авторах (б)

Джерело: побудовано авторами.

а) по дослідних центрах б) по авторах
 Рисунок 7 — Динаміка публікацій за запитом "Business resilience"
 по дослідних центрах (а) та авторах (б)

Джерело: побудовано авторами.

Друге дослідницьке завдання — кластеризація публікацій по ключових словах — розв'язувалося за допомогою програми VOSviewer. Для аналізу використовувалися ключові слова, які мають зв'язок зі словосполученнями "економічна резильєнтність", "організаційна резильєнтність", "резильєнтність бізнесу". Ці документи були збережені в окремі файли (формат.RIS) і завантажені в програму VOSviewer, за допомогою якої візуалізовано (за розміром і кольором) та оцінено наявні зв'язки між ключовими словами відібраних публікацій (рис. 8–10).

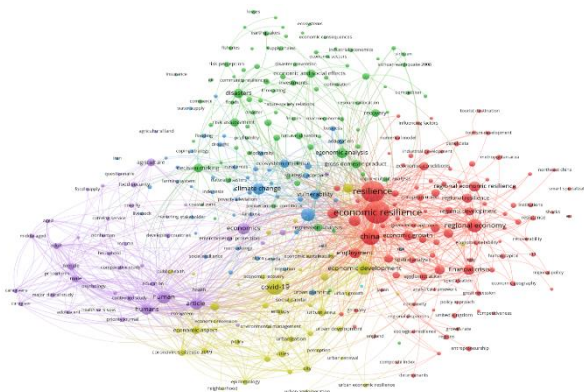

Рисунок 8 — Візуалізація кластерів ключових слів у публікаціях з проблематики економічної резильєнтності

Джерело: побудовано авторами з використанням програми VOSviewer

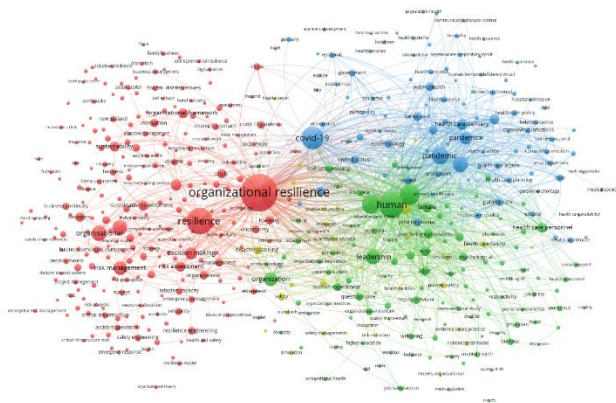

Рисунок 9 — Візуалізація кластерів ключових слів у публікаціях з проблематики організаційної резильєнтності

Джерело: побудовано авторами з використанням програми VOSviewer

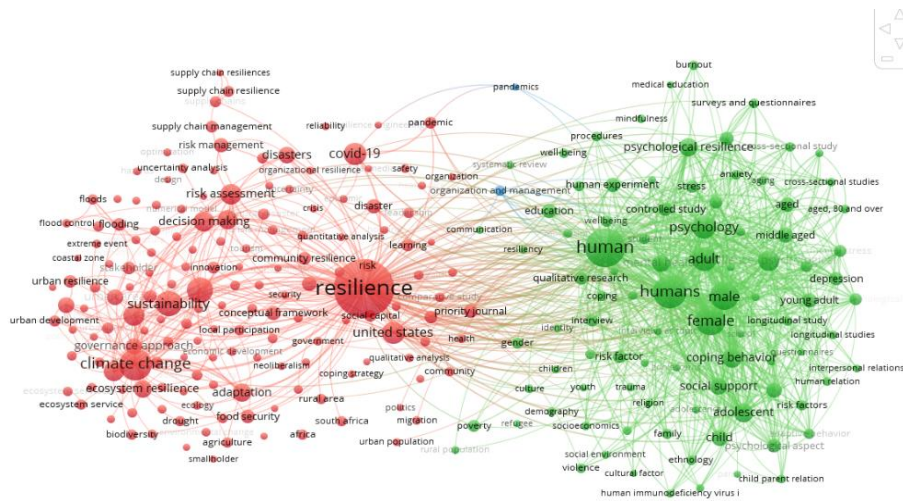

Рисунок 10 — Візуалізація кластерів ключових слів у публікаціях з проблематики резильєнтності бізнесу

Джерело: побудовано авторами з використанням програми VOSviewer

Економічна резильєнтність. Програмою VOSviewer на основі оцінки тісноти зв'язків між окремими ключовими словами ідентифіковані кластери наукових досліджень. У табл. 3 подано результати проведеної кластеризації ключових слів по запиту "економічна резильєнтність".

Таблиця 3

РЕЗУЛЬТАТИ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ КЛЮЧОВИХ СЛІВ ПО ЗАПИТУ
"ЕКОНОМІЧНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ"

Кластер	Ключові слова (англ.)	Ключові слова (укр.)	Частота вживання	Загальна міцність ланки
Кластер 1	resilience	стійкість	246	1132
	economic resilience	економічна стійкість	220	949
	china	Китай	110	938
	regional economy	регіональна економіка	76	528
	united states	Сполучені Штати	46	342
	employment	зайнятість	43	331
	financial crisis	фінансова криза	44	309
	urban economy	міська економіка	37	308
	economic conditions	економічні умови	29	244
	spatiotemporal analysis	просторово-часовий аналіз	29	211
	regional economic resilience	регіональна економічна стійкість	46	202

Продовження табл. 3

Кластер	Ключові слова (англ.)	Ключові слова (укр.)	Частота вживання	Загальна міцність ланки
Кластер 2	economic analysis	економічний аналіз	46	297
	economic growth	економічне зростання	38	262
	decision making	прийняття рішень	33	251
	recovery	відновлення	32	240
	disasters	катастрофи	36	226
	regression analysis	регресійний аналіз	26	215
	risk assessment	оцінка ризиків	30	206
	economic and social effects	економічні та соціальні ефекти	29	206
Кластер 3	sustainable development	сталий розвиток	69	447
	climate change	зміна клімату	53	287
	vulnerability	вразливість	37	256
	ecosystem resilience	стійкість екосистеми	27	230
	rural area	сільська місцевість	18	112
	adaptive management	адаптивне управління	17	110
Кластер 4	economic development	економічний розвиток	68	644
	covid-19	covid-19	95	564
	economic aspect	економічний аспект	26	363
	economic impact	економічний вплив	37	339
	pandemic	пандемія	28	261
	coronavirus disease 2019	коронавірусна хвороба 2019	17	257
	cities	міста	19	252
	city	місто	16	245
	urban area	міська територія	25	240
	epidemic	епідемія	13	198
	urbanization	урбанізація	15	191
	epidemiology	епідеміологія	11	190
	urban population	міське населення	9	153
pandemics	пандемії	13	152	
Кластер 5	human	людина	64	828
	article	стаття	55	723
	humans	люди	47	648
	economics	економіка	53	365

Закінчення табл. 3

Кластер	Ключові слова (англ.)	Ключові слова (укр.)	Частота вживання	Загальна міцність ланки
	Female	жінка	21	269
	male	чоловік	18	248
	adult	дорослий	17	229
	controlled study	контрольоване дослідження	11	158
	agriculture	сільське господарство	24	137
Кластер 5	middle aged	середній вік	9	134
	education	освіта	9	130
	investment	інвестиції	14	121

Джерело: складено авторами.

Як слідує з даних табл. 3, кластер 1 об'єднує публікації, присвячені стійкості регіональних систем, насамперед Китаю та США. Інтерес до дослідження феномену резильєнтності обумовлений погіршенням економічних умов, фінансової кризи, у зв'язку з чим ідентифікуються загрози для регіональної та міської економіки, зокрема в контексті зайнятості населення. Основний метод дослідження — просторово-часовий аналіз.

До кластеру 2 увійшли публікації переважно з економічного аналізу, присвячені проблематиці відновлення та економічного зростання після катастроф. Базовий інструмент дослідження — регресивний аналіз. Мета — економічні та соціальні ефекти, оцінка ризиків виникнення (повторення) катастроф і прийняття відповідних рішень для їх уникнення).

Кластер 3 об'єднує публікації, спрямовані на забезпечення сталого розвитку та стійкості екосистем (передусім сільської місцевості) в умовах кліматичних змін за рахунок запровадження адаптивного управління. Останнє спрямовано на формування систем управління, які мають можливість змінювати параметри регулятора або структуру регулятора залежно від зміни зовнішніх збурень, що здійснюють вплив на об'єкт управління.

До кластеру 4 належать такі гарячі теми, як економічний розвиток окремих міст, територій, міського населення під впливом коронавірусної інфекції covid-19, інших пандемій чи епідемій. Метою досліджень є підготовка застережних заходів, спрямованих на пом'якшення їх негативних наслідків для міського населення в умовах урбанізації.

Кластер 5 об'єднує публікації, спрямовані на дослідження впливу форс-мажорних обставин будь-якої природи (природні лиха, техногенні катастрофи, війни)

на людей (різного віку, статті) і сільське господарство (як основу їх виживання), а також створення освітніх та інвестиційних передумов ефективного подолання негативних наслідків такого впливу.

Як видно з рис. 11, наймолодшим кластером наукових досліджень є кластер 4, присвячений дослідженню впливів covid-19 на економіку, зокрема в Китаї. Новим інструментом дослідження виступає *controlled study* (контрольоване дослідження), тобто порівняння впливу на різноманітних економічних суб'єктів різних управлінських заходів, політик та ініціатив забезпечення резильєнтності.

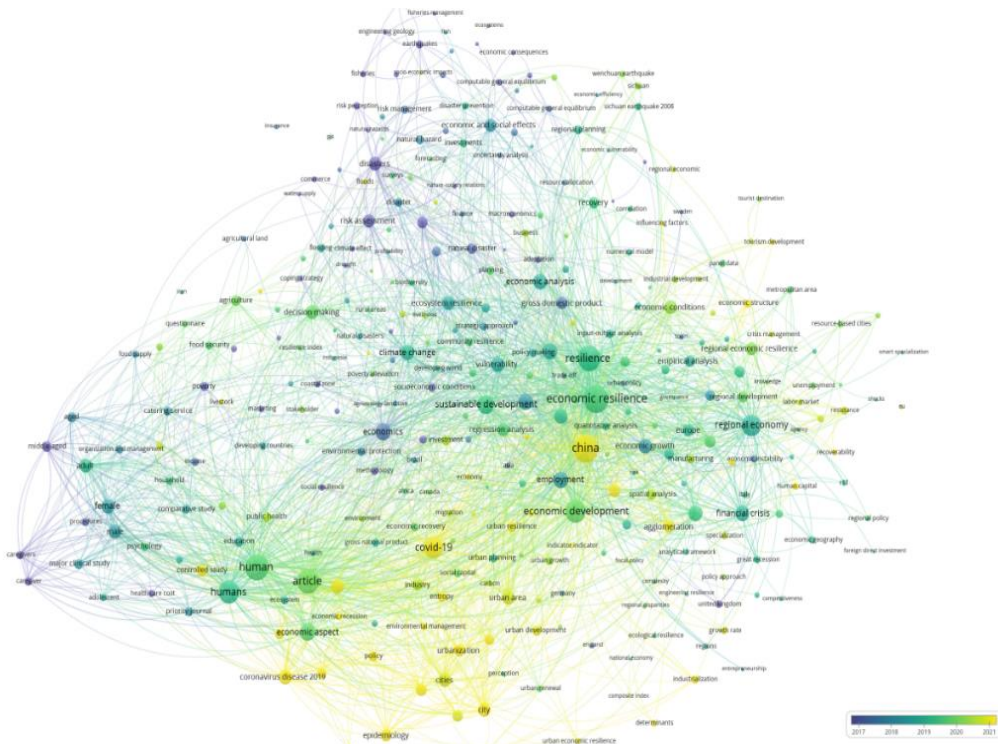

Рисунок 11 — Візуалізація кластерів ключових слів у публікаціях з проблематики економічної резильєнтності (динамічний аспект)

Джерело: побудовано авторами з використанням програми VOSviewer

Організаційна резильєнтність. На основі бази публікацій по запиту "організаційна резильєнтність" програмою VOSviewer ідентифіковано 4 кластера наукових досліджень (табл. 4).

Таблиця 4

РЕЗУЛЬТАТИ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ КЛЮЧОВИХ СЛІВ ПО ЗАПИТУ
"ОРГАНІЗАЦІЙНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ"

Кластер	Ключові слова (англ.)	Ключові слова (укр.)	Частота вживання	Загальна міцність ланки
Кластер 1	organizational resilience	організаційна стійкість	667	4528
	resilience	стійкість	327	1842
	organisational	організаційний	100	562
	risk management	управління ризиками	79	553
	decision making	прийняття рішень	63	511
	risk assessment	оцінка ризику	42	425
	organisational culture	організаційна культура	28	374
Кластер 1	organizational structure	організаційна структура	43	333
	organizations	організації	30	308
	learning	навчання	28	295
	crisis management	антикризове управління	51	288
Кластер 2	human	людина	260	3881
	humans	люди	175	2917
	article	стаття	148	2215
	leadership	лідерство	90	1127
	health personnel	медичний персонал	60	1106
	organization	організація	79	833
	female	жінка	42	795
	psychological resilience	психологічна стійкість	38	683
	male	чоловік	36	679
	adult	дорослий	35	628
	resilience, psychological	стійкість, психологічна	30	601
	psychology	психологія	29	590
	controlled study	контрольоване дослідження	28	497
	interpersonal communication	міжособистісне спілкування	23	453

Закінчення табл. 4

Кластер	Ключові слова (англ.)	Ключові слова (укр.)	Частота вживання	Загальна міцність ланки
Кластер 3	covid-19	covid-19	207	2117
	pandemic	пандемія	122	2073
	coronavirus disease 2019	коронавірусна хвороба 2019	101	1920
	health care delivery	надання медичної допомоги	86	1623
	pandemics	пандемії	65	1317
	health care system	система охорони здоров'я	43	842
	sars-cov-2	sars-cov-2	35	650
	public health	громадське здоров'я	29	530
	patient care	догляд за пацієнтами	27	519
Кластер 4	organization and management	організація та управління	51	910
	disaster planning	планування на випадок надзвичайних ситуацій	32	324
	safety	безпека	24	260
	health care facility	заклад охорони здоров'я	15	254
	hospitals	лікарні	19	244

Джерело: складено авторами.

Кластер 1 об'єднує наукові праці, спрямовані на вивчення резильєнтності організації: впливу на неї організаційної структури та культури; стану прийняття рішень і управління ризиками; антикризового управління та корпоративного навчання.

Кластер 2 сфокусований на вивченні особистісних якостей людей (різного віку, статі, професій) та їх соціопсихологічної стійкості. Акцент на ролі лідерства та міжособистісного спілкування в забезпеченні резильєнтності людських колективів.

Кластер 3 включає дослідження впливу пандемії, зокрема covid-19, на функціонування медичних організацій та закладів охорони здоров'я.

Кластер 4 утворюють наукові праці, присвячені функціонуванню та управлінню закладами охорони здоров'я та лікарнями в умовах різноманітних

надзвичайних ситуацій. Увага дослідників фокусується на плануванні на випадок надзвичайних ситуацій та забезпеченні безпеки персоналу.

Топ-темами публікацій останніх років (рис. 12) є вплив на організації, зокрема медичні, пандемії covid-19.

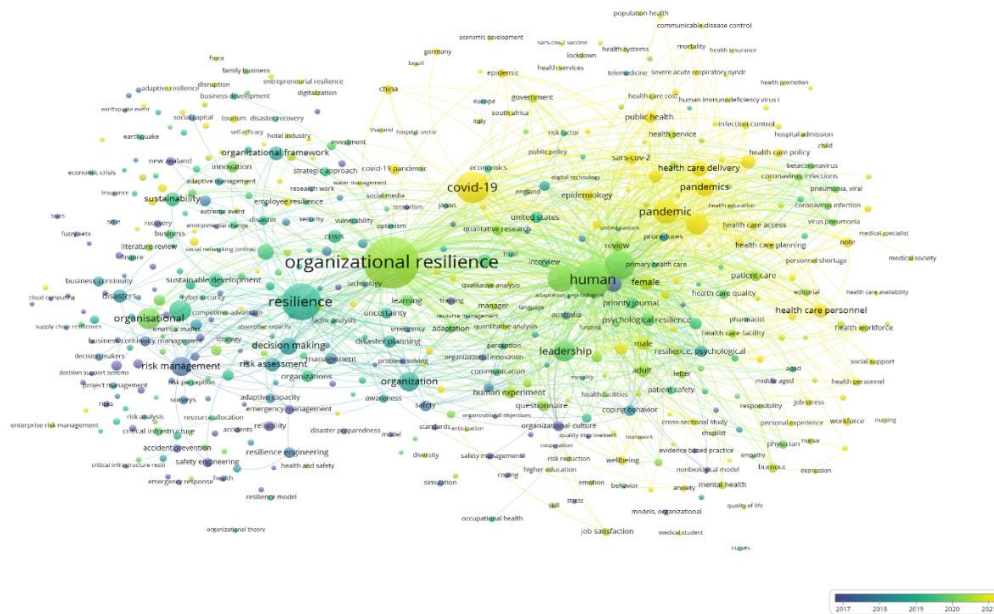

Рисунок 12 — Візуалізація кластерів ключових слів у публікаціях з проблематики організаційної резильєнтності (динамічний аспект)

Джерело: побудовано авторами з використанням програми VOSviewer.

Бізнес резильєнтність. На основі бази публікацій по запиті "Бізнес резильєнтність" програмою VOSviewer ідентифіковано 5 кластерів наукових публікацій (табл. 5).

Кластер 1 об'єднує наукові статті, присвячені проблематиці важливості резильєнтності (стійкість до надзвичайних ситуацій і катастроф) для розвитку бізнесу; акцент уваги — на оцінці ризиків їх виникнення, сфері туризму та ланцюгах поставок.

Публікації кластеру 2 присвячені дослідженню інструментарію резильєнтності: забезпеченню стійкості персоналу; управлінню комерційними ризиками; запровадженню планування на випадок надзвичайних ситуацій. Один з пріоритетів — роль цифрової трансформації у забезпеченні резильєнтності.

У фокусі уваги публікацій кластеру 3 — вплив кризових явищ, пандемії на стійкість малого та середнього бізнесу, використання інструментарію антикризового управління та інновацій в забезпеченні резильєнтності.

Публікації кластеру 4 присвячені вивчення впливу стихійних явищ на економічний розвиток малого бізнесу США та країн Азії.

У кластері 5 увага дослідників фокусується на ролі резильєнтності в досягненні цілей сталого розвитку ООН.

Таблиця 5

**РЕЗУЛЬТАТИ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ КЛЮЧОВИХ СЛІВ
 ПО ЗАПИТУ "БІЗНЕС РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ"**

Кластер	Ключові слова (англ.)	Ключові слова (укр.)	Частота вживання	Загальна міцність ланки
Кластер 1	resilience	стійкість	54	120
	disasters	катастрофи	11	38
	business development	розвиток бізнесу	7	30
	tourism	туризм	10	28
	risk assessment	оцінка ризиків	11	27
	supply chains	ланцюги поставок	7	26
Кластер 2	human	людина	12	69
	commercial phenomena	комерційні явища	12	62
	humans	люди	9	55
	disaster planning	планування на випадок надзвичайних ситуацій	11	52
	commerce	комерція	13	49
	pandemic	пандемія	14	86
	risk management	управління ризиками	15	43
	digital transformation	цифрова трансформація	5	16
Кластер 3	business resilience	стійкість бізнесу	83	162
	covid-19	covid-19	57	160
	small and medium-sized enterprise	малий та середній бізнес	24	84
	crisis management	антикризове управління	10	40
	innovation	інновація	8	25
Кластер 4	small business	малий бізнес	12	44
	united states	Сполучені Штати	6	31
	natural disaster	стихійне лихо	6	25
Кластер 5	business	бізнес	19	67
	resilience	стійкість	20	50
	sustainable development	сталий розвиток	12	28

Джерело: складено авторами.

Публікації останніх років (рис. 13) присвячені впливу пандемії covid-19 на бізнес-організації, перш за все малі, та новим можливостям, які відкриває цифрова трансформація та інновації для забезпечення резильєнтності. Саме ці напрями досліджень, а також підготовка керівників і персоналу організацій до роботи в надзвичайних ситуаціях, на нашу думку, можна вважати найактуальнішими для розробки і в майбутньому.

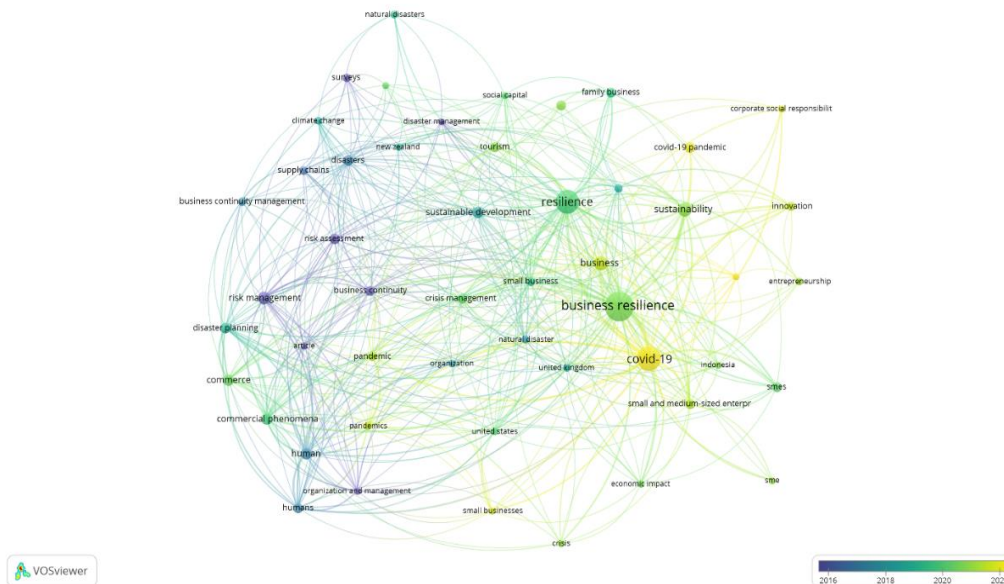

Рисунок 13 — Візуалізація кластерів ключових слів у публікаціях з проблематики резильєнтності бізнесу (динамічний аспект)

Джерело: побудовано авторами з використанням програми VOSviewer

Висновки. Дослідження, проведені на основі даних SCOPUS.com і з використанням програми VOSviewer, дозволило оцінити інтерес науковців до проблематики резильєнтності, узагальнити спрямування наукових розвідок в цій царині. Вдалося виявити найвживаніші ключові слова, оцінити та візуалізувати взаємозв'язки між ними, ідентифікувати кластери наукових досліджень, які проводяться. Усе це дає всі підстави вважати теоретично значимим і практично актуальним подальше вивчення і вдосконалення теоретичного базису та практичного інструментарію резильєнтності суб'єктів різних сфер і розмірів бізнесу. Особливий інтерес становить узагальнення досвіду й інструментарію резильєнтності, який набуто українськими підприємствами й організаціями, українською економікою і суспільством у цілому під час російсько-української війни (особливо під час повномасштабного вторгнення 2022–2023 рр.).

В умовах ВАНІ-світу (зростання вірогідності та масштабів форм-мажорних обставин, катастроф, стихійних лих, техногенних аварій, військових подій і провокацій, гібридних загроз різної природи та тривалості) підходи до забезпечення резильєнтності діяльності підприємств та організацій мають докорінно змінитися, спираючись на набутий досвід та інтегруючи як уже апробований, так і інноваційний інструментарій цього напряму управління, який має стати пріоритетним.

Література

1. Воронько-Невіднича Т. В. Застосування концепції резильєнтності для забезпечення функціонування підприємств агропродовольчої сфери у повоєнний період. URL: <https://dspace.pdau.edu.ua/handle/123456789/14662> (дата звернення 27.04.2023).
2. Холявко Н. І. Системно-синергетична парадигма формування резильєнтності системи вищої освіти до умов становлення інформаційної економіки (на основі моделі Quadruple Helix). Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 3(1). С. 127-134. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_3\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_3(1)_21) (дата звернення 27.04.2023).
3. Пирожков С. І., Божок Є. В., Хамітов Н. В. Національна стійкість (резильєнтність) країни: стратегія і тактика випередження гібридних загроз. Вісник НАН України. 2021. Вип. 8. С. 74–82. <https://doi.org/10.15407/visn2021.08.074>
4. Кий В. Л. Застосування концепції економічної резильєнтності для розвитку підприємств. URL: <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/125723> (дата звернення 27.04.2023).
5. Arie Y., Lewin, Silvia Massini, Carine Peeters. Microfoundations of Internal and External Absorptive Capacity Routines. *Organization Science*. 2010. 22(1). P. 81-98. <https://doi.org/10.1287/orsc.1100.0525>.
6. Tyre Marcie J., Orlikowski Wanda J. Windows of Opportunity: Temporal Patterns of Technological Adaptation in Organizations. *Organization Science*. 1994. Vol. 5, No. 1 (Feb., 1994). P. 98-118.
7. Duchek Stephanie. Organizational resilience: a capability-based conceptualization. *Business Research*. 2020. No 13. P. 215–246. <https://doi.org/10.1007/s40685-019-0085-7>
8. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
9. Cascio Jamais. Facing the Age of Chaos. (2020, April 29). URL: <https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d> (дата звернення 27.04.2023).

References

1. Voronko-Nevidnycha, T. V. Zastosuvannya kontseptsii rezylientnosti dlia zabezpechennia funktsionuvannya pidpriemstv ahroprodovolchoi sfery u povoiennyi period. [Application of the concept of resilience to ensure the functioning of agri-food enterprises in the postwar period]. <https://dspace.pdau.edu.ua/handle/123456789/14662> (accessed 27.04.2023). [in Ukrainian].

2. Kholiavko, N. I. "Systemno-synerhetychna paradyhma formuvannia rezyliientnosti systemy vyshchoi osvity do umov stanovlennia informatsiinoi ekonomiky (na osnovi modeli Quadruple Helix)". ["System-synergetic paradigm of formation of resilience of higher education system to conditions of formation of information economy (based on Quadruple Helix model)"]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi* 3(1) (2019): 127-134. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_3\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_3(1)_21) (accessed 27.04.2023). [in Ukrainian].
3. Pyrozhekov, C. I., Bozhok, Ye. B., and Khamitov, H. B. "National resilience of the country: strategy and tactics of anticipation of hybrid threats". *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* (8) (2021): 74–82. <https://doi.org/10.15407/visn2021.08.074> [in Ukrainian].
4. Kyi, V. L. Zastosuvannia kontseptsii ekonomichnoi rezyliientnosti dlia rozvytku pidpriemstv. [Application of the concept of economic resilience for enterprise development]. <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/125723> (accessed 27.04.2023). [in Ukrainian].
5. Arie, Y. Lewin, Massini, Silvia, and Carine Peeters. "Microfoundations of Internal and External Absorptive Capacity Routines". *Organization Science* 22(1) (2010): 81-98. <https://doi.org/10.1287/orsc.1100.0525>
6. Tyre, Marcie J., Orlikowski Wanda J. "Windows of Opportunity: Temporal Patterns of Technological Adaptation in Organizations". *Organization Science* 5(1) (1994): 98-118.
7. Duchek, Stephanie. "Organizational resilience: a capability-based conceptualization". *Business Research* 13 (2020): 215–246. <https://doi.org/10.1007/s40685-019-0085-7>
8. Birta, H. O., Burhu Yu. H. Metodolohiia i orhanizatsiia naukovykh doslidzen. [Methodology and organization of scientific research]. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury», 2014. [in Ukrainian].
9. Cascio, Jamais. Facing the Age of Chaos. (2020, April 29). <https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d> (accessed 27.04.2023).

RESILIENCE IN THE ECONOMIC ASPECT: ANALYSIS OF GLOBAL TRENDS AND PROSPECTS FOR RESEARCH

Larysa O. Ligonenko

Dr. Sc. (Econ.), Professor,
Department of Business Economics and
Entrepreneurship,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman (Ukraine)
ORCID ID 0000-0001-5597-5487

Vasyl A. Andriichuk

Postgraduate student,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman (Ukraine)
ORCID ID: 0009-0006-8624-9836

Abstract. The paper examines trends in scientific publishing activity using the key words "Resilience", "Economic resilience", "Organizational resilience" and "Business resilience". The research was conducted using bibliometric analysis

based on data from the SCOPUS scientometric database and keyword analysis using the VOSviewer software tool. Centers and specialists dealing with this issue have been established. The most used keywords were identified, the evaluation was carried out, and the relationships between the used keywords were visualized. The existing clusters of scientific research are characterized and the prospects for the development of further research on the issue of resilience in the economic context are assessed. Of particular interest to researchers may be the results of the generalization of experience and resilience tools acquired by Ukrainian enterprises and organizations, the Ukrainian economy and society as a whole during the Russian-Ukrainian war. It was concluded that in the conditions of the BANI world, approaches to ensuring the resilience of enterprises and organizations should fundamentally change, relying on the acquired experience and integrating both already tested and innovative tools of this direction of management, which should become a priority.

Keywords: resilience; economic resilience; organizational resilience; business resilience; enterprise; economic research; bibliometrics; SCOPUS; VOSviewer.

Стаття надійшла до редакції 5.05.2023